

To‘xtaraliyev To‘lagan Nurlanbek o‘g‘li

Turan International university talabasi

E mail: tolagantoxtaraliyev7@gmail.com

+998 88 155 01 02

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING DAVLAT IQTISODIYOTIDAGI AHAMIYATI

Annotatsiya: Maqolada kichik biznes va tadbirkorlik, uning davlat iqtisodiyotida tutgan o‘rni ham yurtimizda uning rivoji. Bu boradagi xorij tajribasi, kichik biznes subyektlariga ajratilayot imtiyozlar haqidagi ma’lumotlar batafsil yoritilgan.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, iqtisodiyot, davlat, soliq, daromad, yalpi ichki mahsulot

Annotation: in the article small business and Entrepreneurship, its role in the state economy also its development in our country. Foreign experience in this regard is divided into small business entities information about benefits is covered in detail.

Keywords: small business, private enterprise, economy, state, tax, income, gross internal product

Аннотация: В статье малый бизнес и предпринимательство, его роль в экономике государства и его развитие в нашей стране. Зарубежный опыт в этой области выделяется субъектам малого бизнеса информация о льготах подробно описана.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiyotni rivojlantirish, aholi bandligi va daromadlarini oshirishda muhim omildir. Ushbu soha vakillarini har taraflama qo‘llab-quvvatlash maqsadida oxirgi ikki yarim yilda Prezidentning ellikdan ortiq farmon va qarorlari qabul qilindi. Jumladan, tadbirkorlik faoliyatini davlat ro‘yxatidan o‘tkazish, turli ruxsatnomalar olish va boshqa ko‘plab xizmatlar tartibqoidalari soddalashtirildi. Bu borada qulaylik yaratish uchun Davlat xizmatlari agentligi va uning joylardagi markazlari tashkil etildi. Tadbirkorlik subyektlarining huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo‘yicha vakil (Biznes-ombudsman) lavozimi joriy qilindi. Barcha hududlarda tadbirkorlar murojaatlarini qabul qilib, hal etishga ko‘maklashadigan Bosh vazir qabulxonalarini tashkil etildi. Vazirlar Mahkamasi huzurida Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi faoliyati yo‘lga qo‘yilib, unga 200 milliard so‘m va 50 million dollar mablag‘ ajratildi. Tijorat banklari tomonidan tadbirkorlarga ajratilayotgan kreditlar hajmi oshdi. Bunday amaliy choralar o‘z natijasini bermoqda. Kichik biznes mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotining qariyb 60 foizini, sanoat mahsulotlari hajmining uchdan birini, qishloq xo‘jaligi mahsulotining 98 foizini, investitsiyalarning yarmini ta‘minlamoqda. Ko‘pgina viloyatlarda eksportning 70-90 foizi aynan kichik biznesga to‘g‘ri keladi. Joriy yilning 6 oyida tadbirkorlik subyektlari soni 60 mingtaga ortgan [1]. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik aholining salmoqli qismi uchun mehnatdan foydalanish sohasi va daromad manbai hisoblanadi. Ko‘pincha bunda faqat aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlari ish topishlari mumkin: ayollar, birinchi marta ish qidirayotgan, o‘rta ma‘lumot va ish tajribasiga ega bo‘lmagan yoshlar. Kichik biznes mamlakatimizda iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylandi. O‘zbekiston iqtisodiyotidagi o‘zgarishlar, mazkur soha uchun zarur raqobat muhitini yaratib, qo‘shimcha ish o‘rinlari yaratilishi va aholi daromadlarining oshishiga xizmat qilmoqda. Xalqimiz asrlar davomida kichik biznes bilan shug‘ullanib kelganligi sababli O‘zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy

tadbirkorlikni rivojlantirish uchun keng imkoniyatlar mavjud. Yurtimizdan kichik biznesni qadimdan taraqqiy etib kelgan deyish mumkin sababi asrlar davomida kulollar, zargarlar, qandolatchilar, to'quvchilar va boshqa hunarmandlar uy-ro'zg'or buyumlari, mehnat qurollari, zargarlik buyumlari, ishlab chiqarish bilan shug'ullanganlar. Kashtado'zlik, kiyim-kechak, poyabzal va boshqa mahsulotlarni yakka tartibda yoki ularning oila a'zolari bilan o'zlarining kichik ustaxonalarida ishlab chiqarganlar. Bu tovarlarning asosiy qismi Buyuk ipak yo'li bo'ylab sotuvga jo'natilgan. Kichik biznesning rivojlanishiga qulay tabiiy-iqlim sharoiti, xalqning mehnatsevarligi, boy xomashyo ham yordam bergan. Hozirgi O'zbekistonda kichik biznesni yakka tartibdagi tadbirkorlar, mikrofirmalar, kichik korxonalar, shuningdek, dehqon va fermer xo'jaliklari tashkil etadi. Eng qulay ishbilarmonlik muhitini ta'minlash maqsadida tadbirkorlik subyektlariga turli imtiyoz va preferensiyalar berilmoqda, har tomonlama qo'llab-quvvatlanmoqda. Xususiylashtirish aralash iqtisodiyotni shakllantirish va bozor munosabatlarini yanada rivojlantirishning asosidir. Mustaqillik yillarida 86,7 mingga yaqin davlat korxonasi va obyektlari xususiylashtirildi. Natijada O'zbekiston uchun jamiyatning yangi ijtimoiy qatlami – qariyb 6,5 million kishilik mulkdorlar sinfi vujudga keldi. Xususiylashtirish bilan bir qatorda kichik biznes ham jadal rivojlandi va bu o'z navbatida O'zbekistonda bozor iqtisodiyoti va raqobat muhitini shakllantirishga asos bo'ldi. Xorijiy tajriba shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda kichik korxonalar umumiy korxonalarining 80-97 foizini tashkil qiladi, mehnatga layoqatli aholining yarmidan ko'prog'ini ish bilan ta'minlaydi, milliy mahsulotning 70 foizigacha ishlab chiqariladi. Masalan, Singapurda jami band aholining 80 foizga yaqini kichik biznesda band. Bu yalpi ichki mahsulotning 4-5 foizini ta'minlaydi. Xitoyda kichik korxonalar mahsulot va xizmatlarning katta qismini ishlab chiqaradi. Xitoy eksport qilinadigan tovarlarning asosiy qismi kichik biznes ulushiga to'g'ri keladi [2]. Kichik biznes O'zbekistonda iqtisodiy taraqqiyotning muhim omillaridan biriga aylandi. 2015 yil yakuni bo'yicha uning yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarishdagi ulushi 52,5 foizni, 2010 yilda esa 31 foizni tashkil etdi. Ushbu sohada band bo'lganlarning umumiy band aholi tarkibidagi ulushi 2010 yildagi 49,7 foizdan 2015-yilda 74,6 foizgacha oshdi. O'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mustaqillik yillarida O'zbekistonda xususiy mulk ustuvorligi – bozor iqtisodiyotining asosini belgilovchi mustahkam qonunchilik bazasi yaratilgan. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish uchun qulay ishbilarmonlik muhiti va ishonchli huquqiy kafolatlar mulkdorlarning o'rta sinfini shakllantirish, mamlakatimiz iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish, yangi ish o'rinlari yaratish va yangi ish o'rinlari yaratishning eng muhim omili sifatida shakllantirildi. uy xo'jaliklari daromadlarining o'sishi. Kichik biznesning jadal rivojlanishi iqtisodiyotni liberallashtirish va sifat jihatidan yangi ishbilarmonlik muhitini yaratish bilan bog'liq. Bu xo'jalik yuritishda xarajatlar darajasining qisqarishiga va moddiy, mehnat va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligining oshishiga olib keldi va ishlab chiqarishni rivojlantirishga ko'proq mablag' sarflash imkonini berdi. O'zbekiston rahbariyati bozor iqtisodiyoti asoslari yaratilgan dastlabki yillardanoq qonunchilik bazasini rivojlantirish, moliyaviy qo'llab-quvvatlashni tashkil etishga katta e'tibor qaratdi. Barqaror soliq tizimini yaratish uchun shoshilinch yechim talab etiladi. Tadbirkorlarga yangi soliqlar paydo bo'lmasligi to'g'risida aniq qonunchilik kafolatlariga ega bo'lmaguncha, u daromadlarini yashiradi va shu bilan soliq yig'ish darajasini pasaytiradi. Ammo ular faqat qarzni qayta tuzilish va soliq amnistiyasi bilan bir vaqtda ta'sir qiladi. Katta xarajatlar bilan bog'liq bo'lsa-da, chora zarur. Bundan tashqari, oqilona va adolatli soliq islohoti dastlab g'aznachilikning umumiy daromadlarining ko'payishiga emas, balki kamayishiga olib kelishini tushunishimiz kerak. Bozor holatini har tomonlama tavsiflovchi tizimli, ishonchli va to'liq ma'lumotlarning yo'qligi korxonasi faoliyatini hech narsa qiyinlashtirmaydi. Bugungi kunda tovar ishlab chiqaruvchilar va sotuvchilar reklama materiallaridan olingan parcha-parcha ma'lumotlardan foydalanishga majbur. Shuning uchun ham milliy va hududiy axborot-tijorat tarmoqlari va markazlarini, axborot banklarini tashkil etish, ularni o'quv-uslubiy materiallar bilan ta'minlash zarur [3]. Axborot markazlarida korxonasi va tashkilotlarning tafsilotlari, narxlar dinamikasi,

jumladan, ayrim mahsulotlarning jahon narxlari, sugʻurta tariflari, valyuta kurslari, koʻrgazmalar, yarmarkalar va auksionlar oʻtkazish sanalari haqidagi maʼlumotlar jamlanadi. Bular kichik biznesni qoʻllab-quvvatlashga qaratilgan choratadbirlarning bir qismi boʻlib, ularning rivojlanish darajasini haqiqatan ham oshirishi mumkin. Tadbirkorlar mamlakatimizda iqtisodiy jarayonlarni davlat tomonidan tartibga solishni kuchaytirish gʻoyasini ijobiy qabul qilmoqda.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytadigan boʻlsak, Kichik biznesning mamlakat iqtisodiyotiga qoʻshadigan hissasini oshirilishini, kichik sanoat zonalarining yaratilishi, investitsion muhit va raqobat muhitini yaxshilanishi, kichik biznes bilan davlat-xususiy sherikchiligi doirasida davlat xaridlari hajmini kengaytirilishi, yirik va kichik korxonalar oʻrtasida oʻzaro manfaatli hamkorlikni mustahkamlanishi, innovatsiya jarayonlariga tadbirkorlik subyektlarini jalb qilish orqali koʻrishimiz mumkin. Shuni ham taʼkidlash joizki, yetarli eksport salohiyatiga ega boʻlgan, biroq ayni paytda yanada rivojlanish uchun yetarli darajada kapitalga ega boʻlmagan muvaffaqiyatli va istiqbolli kichik korxonalarni moliyaviy qoʻllab-quvvatlash katta ahamiyatga ega. Ushbu chora-tadbirlarni samarali kichik biznes sohasida koʻproq ish oʻrnini yaratishga, jahon bozoriga kirish imkoniyatlarini oshirishga yordam berib, mamlakatni eksport salohiyatini oshirishga va aholi daromadlarini oshirishga imkon yaratadi. Bir soʻz bilan aytadigan boʻlsak, mamlakatimizda tadbirkorlik va kichik biznesni rivojlantirish bugungi kunda davlat siyosatining eng ustuvor yoʻnalishlaridan biri boʻlib qolmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning soʻzlari bilan aytganda, biz faqat faol tadbirkorlik, tinimsiz mehnat va intilish orqali taraqqiyotga, farovon hayotga erisha olamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://uza.uz/oz/posts/kichik-biznes-va-tadbirkorlikni-rivojlantirish-bo-yicha-yang-23-07-2019>
2. Балашевич М. И. «Малый бизнес: отечественный и зарубежный опыт». Учебное пособие. Минск-2001
3. Примова А. А. «Тексты лекций по курсу «Малый бизнес и предпринимательство» Бухара -2013г.